

ขอบคุณภาพจาก <https://goo.gl/yWfmbP>

คุณค่าและความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผา ในสังคมไทย : กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผา ในอำเภอเมืองพิษณุโลก¹

Values and Importance of Pottery in Thai Society :

A Case Study of Pottery in Mueang District, Phitsanulok

ณริศรา พฤกษ์วัน²

Narisara Brikshavana

E-mail: ribbon075@hotmail.com

อรอุษา สุวรรณประเทศ³

Onusa Suwannaprates

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในอำเภอเมืองพิษณุโลก : มุมมองทางคติชนวิทยากับศิลปะ ตามการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

² นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดีและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมและจัดจำแนกเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งสะสมอำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก 2) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะคติชนประเภท อมูขปาฐะ โดยกำหนดขอบเขตในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นกรณีศึกษาจากเครื่องปั้นดินเผาที่อยู่ในแหล่งสะสมในอำเภอมืองพิษณุโลก จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ พระราชวังจันทร์ พิพิธภัณฑพิพิธชินราช วัดราชบูรณะ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม หอสมุดเทศบาลนครพิษณุโลก และพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำหวิ มีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2554-ธันวาคม 2556 สำหรับการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผา ประยุกต์ใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอมเป็นกรอบในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า สามารถรวบรวมเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งสะสมทั้ง 6 แห่งที่เป็นกรณีศึกษา ได้ทั้งหมด 2,008 ชิ้น นำมาจัดจำแนกประเภทออกตามหน้าที่การใช้สอยได้เป็น 10 กลุ่ม คือ 1) พระพุทธรูปและเครื่องราง 2) เครื่องใช้ในพิธีกรรม 3) ชิ้นส่วนทางสถาปัตยกรรม 4) ภาชนะบรรจุเครื่องดื่ม 5) สำหรับอาหาร 6) เครื่องใช้ในครัว 7) ภาชนะเก็บกักและถนอมอาหาร 8) เครื่องใช้ทั่วไป 9) ของเล่น และ 10) เปี้ย

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะคติชนประเภทอมูขปาฐะพบว่า เครื่องปั้นดินเผามีบทบาทหน้าที่สำคัญในสังคมไทย 4 ประการ ได้แก่ 1) เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน 2) เป็นสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน 3) เป็นพาหะวัตถุที่เชื่อมโยงมนุษย์กับมิติเหนือโลก และ 4) เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชนรุ่นหลังได้ศึกษาสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทยในอดีต

คำสำคัญ : เครื่องปั้นดินเผา, พิษณุโลก, ศิลปวัตถุ, คติชนอมูขปาฐะ

Abstract

This article aims to 1) collect and categorize pottery found in various areas in MueangPhitsanulok district and 2) analyze the roles of pottery as non-verbal folklore in Thai society. The scope of this study is limited to six areas which are 1) Wang Chan Palace 2) Buddhachinaraj Museum 3) Ratchaburana Temple 4) Art and Culture Center, PibulsongkramRajabhat University 5) Phitsanulok Municipal Library, and 6) Sergeant Major Thawee Folk Museum. The data were collected during January 2011 - December 2013 and analyzed by drawing on “Four Functions of Folklore” proposed by William Bascom.

It was found that there were 2,008 pieces of pottery found in six areas of Mueang district, Phitsanulok. In addition, the result showed that there were ten main groups of functions: 1) Buddha image and amulet, 2) ritual appliances, 3) architectural parts, 4) drinking containers, 5) tray of food, 6) kitchen utensils, 7) food storage and preserved containers, 8) general utensils, 9) toys, and 10) cowrie.

Regarding the roles of pottery as non-verbal folklore in Thai society, it was found that there were four main roles which are 1) used as tools that facilitate daily life, 2) used to show the identity of the community, 3) seen as a mediator between the human and the mythological dimension, and 4) seen as valuable sources of learning about society, culture, and lifestyles of Thai people in the past for the next generations.

Keywords : Pottery, Phitsanulok, Art Object, Non-Verbal Folklore

บทนำ

การศึกษาค้นคว้าเรื่องเครื่องปั้นดินเผามีลักษณะคล้ายคลึงกับการศึกษาโบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลป์ โดยวิธีการศึกษาอาศัยหลักฐานทางตัวโบราณวัตถุ นำไปสู่การตีความเชิงศิลปะและวัฒนธรรม การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในเมืองพิษณุโลกเท่าที่ผ่านมาก็เป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการศึกษาแนวโบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลป์ อาทิ การศึกษาแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดพิษณุโลกของสุรพิชญ์ พลาลพล (2543) หรือ การศึกษาศิลปวัตถุที่ขุดค้นพบในเขตพระราชวังจันทร์ของ บริษัท นอร์ทเทิร์น (1935) จำกัด (2549) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแหล่งผลิตของเครื่องปั้นดินเผา ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของ ซอร์, จอห์น (ซี.), (2531 : 45) กล่าวถึงแหล่งเตาซึ่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ บ้านเตาไห หรือบ้านตาปะขาวหาย ซึ่งมีการผลิตภาชนะในสมัยสุโขทัย และในปัจจุบันหลงเหลือซากเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาแบบบรรยายลมร้อนในแนวนอน เรียงอยู่ริมแม่น้ำน่าน

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2550 : 9-11) กล่าวถึงการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาของไทยว่าการศึกษาจำนวนมากเน้นที่รูปทรงและรูปแบบของศิลปกรรมที่งดงามเป็นหลัก การศึกษาของนักโบราณคดี และนักประวัติศาสตร์ยังจำกัดในขอบเขตของแหล่งที่พบ และการศึกษาค้นคว้าทางด้านเครื่องปั้นดินเผาของไทยยังคงศึกษาโดยมุ่งสนใจในลักษณะของการจำแนกศิลปวัฒนธรรมออกไว้อย่างโดดเด่นโดยไม่แสดงความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ มีการศึกษาโดยเน้นวัฒนธรรมของชนชั้นสูงเป็นหลัก โดยแท้จริงแล้ว วัฒนธรรมและโบราณวัตถุต่างๆ นั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวพันซึ่งกัน รวมทั้งวัฒนธรรมชาวบ้าน และวัฒนธรรมของชนชั้นสูงนั้น มีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จึงควรมีการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในฐานะสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างรูปแบบของเครื่องปั้นดินเผา กับ บทบาทหน้าที่ที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการทางสังคมด้วย

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในมุมมองคติชนวิทยาที่เพิ่มเติมจากมุมมองทางศิลปะ ในฐานะที่เครื่องปั้นดินเผาเป็นคติชนประเภทหนึ่ง คือ คติชนประเภท อมุขปาฐะ กล่าวคือ นอกจากการรวบรวม จัดจำแนกประเภทแล้ว ยังมุ่งศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจคุณค่าและความหมายของเครื่องปั้นดินเผาในสังคมไทยตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและจัดจำแนกเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งสะสมอำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะคติชนประเพณีชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งสะสมในเมืองพิษณุโลก จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ พระราชวังจันทน์ พิพิธภัณฑพิพิธชินราช วัดราชบูรณะ สำนักศิลปะ และวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม หอสมุดเทศบาลนครพิษณุโลก และพิพิธภัณฑพื้นบ้านจันทวดี โดยขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำการบันทึกภาพเครื่องปั้นดินเผาที่มีอยู่ทั้งหมดในแหล่งสะสม แล้วนำไปจัดจำแนกประเภทของเครื่องปั้นดินเผาตามหน้าที่การใช้สอย เพื่อให้เกิดความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรม และบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผา

- ## 2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2554 ถึง เดือนธันวาคม 2556

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยองค์ความรู้ด้านคติชนวิทยาเป็นหลัก มิได้ศึกษาอายุของเครื่องปั้นดินเผาตามหลักการทางโบราณคดี

วิธีดำเนินการวิจัย

- ## 1. รวบรวมข้อมูล

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนามตาม
ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนดไว้

- ## 2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์จัดจำแนกประเภทด้วยเกณฑ์หน้าที่การใช้สอย และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชน (Four Functions of Folklore) ของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom)

3. ชี้นำเสนอผล

นำผลการศึกษาวិเคราะห์ที่ได้มาเรียบเรียงนำเสนอเป็นผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณาวិเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งสะสมที่ใช้เป็นกรณีศึกษา สามารถรวบรวมเครื่องปั้นดินเผาได้ทั้งหมด 2,008 ชิ้น โดยจำแนกเป็น เครื่องปั้นดินเผาจากพระราชวัง จันทน์ 274 ชิ้น พิพิธภัณฑสถานพิพิธภัณฑสถานโลก 429 ชิ้น วัดราชบูรณะ 234 ชิ้น สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม 293 ชิ้น หอสมุดเทศบาล 367 ชิ้น และ พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี 411 ชิ้น โดยเครื่องปั้นดินเผาทั้งหมดสามารถจัดจำแนกประเภทตามหน้าที่การใช้สอยได้เป็น 10 กลุ่ม ดังนี้

1. **กลุ่มพระพุทธรูปและเครื่องราง** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ถูกผลิตขึ้นมาจากแรงศรัทธาในศาสนา และความเชื่อเพื่อตอบสนองไว้เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความดีงามทั้งปวง ได้แก่ ปราสาทดินเผา เม็ดพระศก (ขนาดใหญ่) รูปเคารพ พระพุทธรูปขนาดเล็ก พระเครื่อง และเหรียญที่ระลึก

2. **กลุ่มเครื่องใช้ในพิธีกรรม** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาเพื่อประกอบความเชื่อและส่วนใหญ่เป็นสิ่งสำคัญใช้ประกอบพิธีกรรม โดยจะให้ความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความพิเศษต่างๆ และความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนั้น นอกจากนี้ ยังมีเครื่องปั้นดินเผาที่มีนัยที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคลของชีวิตอีกด้วย เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ได้แก่ ตุ๊กตารูปคน ตุ๊กตาเสียบบาล ตุ๊กตารูปสัตว์ และกุนที

3. **กลุ่มชิ้นส่วนทางสถาปัตยกรรม** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาซึ่งมีบทบาทในการสร้างถาวรวัตถุ อาคาร ศาสนสถาน และโบราณสถานต่างๆ ให้คงทนถาวร เป็นโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม และเป็นเครื่องประดับสถาปัตยกรรมอีกด้วย เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ได้แก่ ประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรม ส่วนประดับหลังคา อิฐสำหรับการก่อสร้าง กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้น ท่อระบายน้ำ

4. **กลุ่มภาชนะสำหรับใส่น้ำดื่ม** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคในวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับการดื่ม ซึ่งบางส่วนได้รับอิทธิพลการดื่มชาจากจีน นับว่าเป็นรสนิยมอย่างหนึ่งของสังคมไทยในอดีต เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ได้แก่ ขูดน้ำชา ปั้นชา กาน้ำชา ถ้วยน้ำชาพร้อมฝา ถ้วยชา แก้วน้ำ จานรองถ้วยชา คนโท หม้อน้ำ

5. **กลุ่มสำหรับอาหาร** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในการบริโภคอาหาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นภาชนะใส่อาหารสามารถใส่อาหารเพื่อรับประทานได้ สะดวกและมีความหลากหลาย เครื่องปั้นดินเผามีความสะดวกในการใช้งานเป็นภาชนะใส่อาหาร ทั้งอาหารคาว และขนมหวาน มีความปลอดภัยตามหลักโภชนาการ อีกทั้งยังทนความร้อนและเก็บกักความร้อนของอาหาร รวมทั้งยาคั่วได้ เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ ได้แก่ จาน จานเชิง ช้อน อ่างล้างมือ ขาม ถ้วย โถ ถาด หม้อไฟ ถาดบาตร ชุดสลากัด

6. **กลุ่มเครื่องใช้ในครัว** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นอุปกรณ์ในการทำครัวหรือการปรุงอาหารสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน มีหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งอุปกรณ์การปรุงยาสมุนไพรตามตำรับไทยโบราณด้วย เครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มนี้ ได้แก่ หม้อดิน หม้อนึ่งข้าว หม้อน้ำ หม้อปากแตรลายเชือกทาบ เตาดินเผา ครก สากบดยา กระปุก อ่าง ฝา และอื่น ๆ

7. **กลุ่มภาชนะเก็บกักและถนอมอาหาร** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาสนองความต้องการในการเก็บ และถนอมอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ และมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการกิน และการปรุงอาหาร รวมทั้งการกักเก็บน้ำไว้ใช้และดื่ม ภาชนะประเภทนี้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยในอดีต ในการหมักน้ำปลา การหมักปลาร้า การหมักดองอื่นๆ จึงมีหลายรูปทรง และมีจำนวนค่อนข้างมาก เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ ได้แก่ ไหทรงกลม ไหปากกว้าง ไหตัวอุ ไหปากแตร ไหสองหู ไหสามหู ไหสี่หู โอ่งขนาดต่างๆ

8. **กลุ่มเครื่องใช้ทั่วไป** เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่พบได้ในกิจกรรมการใช้งานอื่นๆ จึงมีรูปทรงที่ค่อนข้างหลากหลาย บางชิ้นมีการออกแบบเพื่อใช้งานแบบจำเพาะเจาะจง ได้แก่ กระปุก ผอบขนาดเล็ก พาน เขียนหมาก กระปุกเขียนหมาก กระถาง ต้นไม้ ดินเผาขัดตัว กระสุนดิน กล่องใส่ของรูปสี่เหลี่ยม และผางประทีป เป็นต้น

9. **กลุ่มของเล่น** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้น เพื่อนำไปใช้หรือเป็นส่วนหนึ่งในการเล่น แสดงออกมาเป็นรูปทรงที่ชัดเจน คือ โปรงกั๊ดจิ้งหรีด

10. **กลุ่มเบี้ย** เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะกลมแบน ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ กลุ่มแรกผลิตขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการนำไปใช้แทนค่าเป็นเงินในบ่อนการพนันในอดีตและอีกลักษณะหนึ่งเป็นกลุ่มเบี้ยที่เกิดจากการนำเศษภาชนะดินเผามาฝนลบคมจนเกิดเป็นเบี้ยรูปวงกลมซึ่งส่วนใหญ่นำไปใช้ในการละเล่นของเด็ก

วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2552 : 361-363) ได้เสนอว่าคติชนมีบทบาทและหน้าที่สำคัญทำให้สังคมมนุษย์สามารถอยู่อาศัยร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมเป็นกลุ่มก้อนและมีความหมายในเชิงจิตวิทยา โดยกล่าวว่าควรสนใจบริบทในการใช้คติชนร่วมกับข้อมูลทางคติชนเพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าคติชนประเภทต่างๆ

อาจมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม คติชนก็สามารถทำหน้าที่หรือบทบาทเพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความหมาย โดยได้สรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. คติชนใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม
2. คติชนทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า
3. คติชนรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม
4. คติชนให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

แม้ว่าในงานของบาสคอมดูเหมือนจะเน้นไปที่คติชนประเภทมุขปาฐะที่ถ่ายทอดด้วยถ้อยคำเป็นสำคัญ แต่หัวใจสำคัญของแนวคิดของทฤษฎีนี้ บาสคอมได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของคติชนที่มีต่อสังคมและบริบทแวดล้อม ผู้วิจัยจึงนำหลักการของทฤษฎีนี้มาปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นคติชนประเภทมุขปาฐะ โดยมุ่งพิจารณาเครื่องปั้นดินเผากับบริบทแวดล้อมเพื่ออธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาที่มีต่อสังคม

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาโดยการประยุกต์ทฤษฎีของบาสคอมพบว่า เครื่องปั้นดินเผามีบทบาทหน้าที่สำคัญในสังคมไทย 4 ประการ ได้แก่

1. เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน
2. เป็นสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน
3. เป็นพาหะวัตถุที่เชื่อมโยงมนุษย์กับมิติเหนือโลก
4. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชนรุ่นหลังได้ศึกษาสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทยในอดีต ซึ่งสามารถอธิบายขยายความได้ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน

เครื่องปั้นดินเผาจัดเป็นข้อมูลทางคติชนที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในฐานะเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ได้แก่

1. **กิจกรรมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม** เครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนั้นมีเป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นภาชนะที่ชาวไทยในอดีตนิยมใช้ภาชนะดินเผา หรือเครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้อย่างมาก และค่อนข้างแพร่หลาย เครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มนี้ผลิตขึ้นเพื่อเป็นภาชนะใส่อาหารสำหรับรับประทาน เนื่องจากดินเผามีความแกร่งและคงทนต่อสภาพกรด-ด่างของอาหารและเครื่องดื่ม เครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับการ

บริโภคอาหาร และเครื่องดื่ม ได้แก่ สำหรับอาหาร คือ จาน ชาม ถ้วย จานเชิง โถมีฝา ช้อน จานรองบาตร อ่างล้างมือ ชุดสลากภัต ชุดเครื่องดื่ม คือชุดน้ำชา ปั่นชาหรือกาน้ำชา ถ้วยชา จานรองชุดชา ชุดถ้วยกาแฟ คนโท หรือน้ำดัน และ หม้อน้ำ

2. กิจกรรมเกี่ยวกับการปรุงอาหาร เตรียมอาหาร เก็บกักอาหาร และ ถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่เนื่องกับกิจกรรมการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตชาวไทยในอดีต ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวไทยเกิดความอยู่ดีกินดี แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทยในอดีตรู้จักการเก็บสะสมอาหาร ไว้ใช้บริโภคในยามขาดแคลนเป็นอย่างดี เครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการปรุงอาหาร ได้แก่ หม้อดินเผา ฝาละมี กาดม่น้ำ เต้าไฟ แม่เต้าไฟ ครก สาก หม้อตาล โถมีฝา และ กระจุกต่างๆ สำหรับใส่เครื่องปรุงอาหาร และเครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเก็บกักและถนอมอาหาร ได้แก่ ไห ตุ่ม โอ่ง ที่มีรูปทรงและขนาดต่างๆ

3. กิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ และความงาม เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ และความงาม เป็นภาชนะบรรจุสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความงาม เช่น ยา เครื่องประพินผิว แป้งร่ำ หมาก เครื่องหอม ฯลฯ เครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสุขภาพความงาม การประพินผิว ได้แก่ กระจุกดินเผาขนาดเล็ก ขวดดินเผา หรือกระจุกต่าง ๆ เช่น กระจุกทรงคล้ายหยดน้ำ กระจุกทรงกลมปากแคบ ผอบหรือตลับขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งมีการนำโถมาใช้เครื่องประพินผิวอีกด้วย เช่น โถใส่แป้ง โถขมิ้น เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำยาหรือฝนสมุนไพร เช่น ฝาละมี ครกบดยา เป็นต้น

4. กิจกรรมการละเล่น และการพนัน เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับการละเล่นและการพนันอย่างเห็นได้ชัดนั้น ได้แก่ โพรกจัดจิ้งหรีด และเบี้ยต่างๆ

5. กิจกรรมอื่นๆ เช่น เครื่องให้แสงสว่าง ภาชนะรองรับปฏิภูล แบบหลอม โลหะ ฯลฯ เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ ได้แก่ ตามประทีป กระโถน และเข้าหลอมโลหะ เป็นต้น

ภาพคนโทจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

(ภาพถ่ายโดย ณิชรา พฤกษ์วัน)

ภาพนางประทีปจากหอสมุดเทศบาลนครพิษณุโลก

(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พุกกะวัน)

บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะเป็นสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

เครื่องปั้นดินเผาเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยในอดีต ที่สำคัญคือการแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา จากหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาที่รวบรวมได้พบว่า มีเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นพระพุทธรูป พระเครื่อง พระพิมพ์ และพระแผงจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นว่า ชาวไทยมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องและมีหลักแห่งความเชื่อร่วมกันทางด้านพุทธศาสนา ยุพร แสงทักษิณ และประอรรัตน์ ตั้งกิตติภากรณ์ (2545 : 180-185) กล่าวถึง ลักษณะของสังคมไทยในอดีตว่า สังคมไทยในยุคแรก ๆ ศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตอย่างมาก โดยมีพุทธศาสนาเป็นหลักในด้านคำสอน อิทธิพลของพุทธศาสนา และปรากฏให้เห็นในรูปของศิลปกรรมต่างๆ ทั้งสถาปัตยกรรม วรรณกรรม รวมทั้งประติมากรรมด้วย นอกจากนี้ยังพบเครื่องปั้นดินเผาอีกจำนวนมากไม่น้อยที่เป็นภาชนะเก็บกักและถนอมอาหาร ภาชนะเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยอย่างหนึ่งของคนไทยเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การมองเห็นความจำเป็นในภายภาคหน้าความสำคัญในการสะสมอาหารเก็บอาหารไว้กินเมื่อยามจำเป็น ชาวไทยมีความละเอียดละไมในการผลิตอาหารไว้บริโภค จากการหมักดอง สีนาคที่เป็นที่นิยมของชาวไทยในอดีตซึ่งต้องมีประจำไว้ทุกครัวเรือน เช่น น้ำตาล เกลือ กะปิ น้ำปลา พริกแห้ง กุ้งแห้ง หอม กระเทียม หัวไชโป๊ ตลอดจนของเมืองจีน เช่น เต้าหู้ยี้ ลูกหน่าเลียบ เต้าเจี้ยว ฯลฯ ซึ่งเดิมจะซื้อจากเรือสินค้าที่เข้ามาจำหน่ายในชุมชน และในบางโอกาสชาวไทยรู้จักที่จะผลิตเครื่องปรุงเหล่านี้ด้วยตนเอง ภาชนะที่มาพร้อมกับสินค้าต่างๆ เช่น ไห หม้อต่าง ๆ จะถูกเก็บไว้ใช้ในการเก็บกักอาหารและถนอมอาหารที่มีอยู่ในฤดูกาล เช่น มีการหมักน้ำปลา ปลาร้า ทำผักดอง หน่อไม้ดอง ฯลฯ ด้วยตนเอง ในอดีตชาวไทยมักใช้โ่ง ตุ่ม และไหเป็นจำนวนมาก นอกจากภาชนะเหล่านี้สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้กิน ต้ม และปรุงอาหารแล้ว ยังสามารถเก็บอาหาร และคงรสชาติอาหารได้เป็นอย่างดี สามารถเก็บไว้กินได้ตลอดทั้งปี (สิปียา ทาบทา, 2552 : 5)

โถลายครามพร้อมฝา จากวัดราชบูรณะ
(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พฤกษ์วัน)

ภาพไหเคลือบจากพิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี
(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พฤกษ์วัน)

บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะพาหะวัตถุที่เชื่อมโยงมนุษย์กับมิติเหนือโลก

เครื่องปั้นดินเผาเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งนอกจากความงามที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปแล้ว ยังมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนคุณค่าความดีงาม แสดงถึงพลังอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยในอดีต เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ ได้แก่ พระพิมพ์หรือพระเครื่อง พระแผงเม็ดพระศกขนาดใหญ่ สำหรับใช้ประกอบเข้ากับองค์พระพุทธรูป ชิ้นส่วนรูปเคารพ ปราสาทดินเผา เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เบื้องบนในมิติเหนือโลกซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นรูปธรรมเชื่อมโยงมนุษย์กับเทพเทวาเบื้องบนจากความเชื่อความศรัทธาในมิติเหนือโลก

พระพิมพ์ จากวัดราชบูรณะ
(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พุกกะวัน)

ประติมากรรมเทพพนม ดินเผาประดับสถาปัตยกรรม จากพิพิธภัณฑ์พุทธชินราช
(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พุกกะวัน)

บทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาในฐานะแหล่งเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรม

เครื่องปั้นดินเผาซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้อยู่ในแหล่งสะสมหรือพิพิธภัณฑ์ ภายในเมืองพิษณุโลก นับเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องใช้ในอดีต ผ่านกาลเวลา ซึ่งในบางส่วนถูกขุดค้นทางโบราณคดี และบางส่วนเป็นเครื่องใช้เดิมของบรรพบุรุษ ซึ่งชนรุ่นหลังนำมาบริจาคแก่แหล่งสะสมต่างๆ แสดงให้เห็นว่าเครื่องปั้นดินเผาเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่นำเอาองค์ความรู้อันเป็นสาระจากอดีตนำมาสู่ปัจจุบันเป็นมรดกที่บรรพชนมอบให้แก่ชนรุ่นหลัง เครื่องปั้นดินเผาเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เยาวชนในปัจจุบันได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต ที่มีอัตลักษณ์ และความดีงาม เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นพระเครื่องเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความเชื่อโดยอาศัยพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งและเป็นหลักในการ

ดำเนินชีวิต การใช้เครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อสนองการใช้งานในชีวิตประจำวัน และในเครื่องปั้นดินเผาบางกลุ่มมีความงดงาม แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความชาญฉลาด ในการใช้ชีวิตของชาวไทยในอดีต

การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาที่อยู่ในแหล่งสะสม หรือพิพิธภัณฑ์ ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้ ที่มีอยู่ในเครื่องปั้นดินเผาเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชนรุ่นหลังได้ศึกษา เป็นคลังความรู้ที่ บรรพบุรุษมอบให้เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความหมาย แสดงถึงศักยภาพของบรรพบุรุษไทย ในหลายๆ ด้าน และการมีวัฒนธรรมที่งดงาม มีวิถีชีวิตที่พอเพียง มีศีลธรรม และศรัทธาประจำใจ และความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ดังที่ เสถียรโกเศศ[นามแฝง](2531, หน้า 60) กล่าวถึงไว้ในหนังสือ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ในหัวข้อสภาพของชาวบ้าน ที่ว่า

“...ว่าถึงส่วนโภครทรัพย์ อันเป็นสิ่งบริโภคใช้สอย ตลอดจนเครื่องมืออันจำเป็นแก่การ ครองชีพของคนแต่ก่อนซึ่งเป็นพวกชาวบ้าน ส่วนใหญ่ก็ทำได้เองและใช้เอง ที่จำเป็นต้องซื้อและ ต้องพึ่งคนอื่นนั้นน้อย นี่ก็เพราะความจำเป็นไม่พึ่งตนเองก็ไม่มีใครเป็นที่พึ่งและช่วยได้ ข้าพเจ้า เมื่อเป็นเด็กเคยได้ยินผู้เฒ่ากับผู้เฒ่าคุยกัน ท่านผู้เฒ่าคนหนึ่งเป็นเศรษฐีชาวสวน พุดตาหนิ บุตรเขยของแกให้อีกฝ่ายหนึ่งฟังว่า หลังคาเรือนรั้ว ก็ไม่รู้จักซ่อมไม่รู้จักมุง ทำอะไรไม่เป็นทั้งนั้น พ่อแม่ฝ่ายหญิงในสมัยก่อนจะซักถามผู้ทำหน้าที่เป็น เฒ่าแก่ทาบถาม มาเจรจาเพื่อสู้ขอบุตรสาว ให้แก่ชายที่ตนยังไม่รู้จักรู้ว่า มันเล่นเบี้ยกินเหล้าเมาเกียจคร้าน ผันฝามันสูบบ้างหรือไม่ จะสูงต่ำ คำชาวสักราวไร ตูยยังไม่เห็นกับตาว่าตามจริง (ขุนช้างขุนแผน) ถ้าเป็นที่ตกลงเมื่อเป็นว่า ฝ่ายชายเป็นคนไม่มีอะไรก็ไม่รังเกียจ มีพราหมณ์หลังมาเล็มเดียวก็พอ แต่ขอให้เป็นคนขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ก็แล้วกัน ที่สำคัญทำกินมีถมไป ถ้าไม่เกียจคร้านไม่อดตาย...”

จะเห็นได้ว่า ชาวไทยในอดีต มีความเป็นอยู่ที่พอเพียง มีค่านิยมเกี่ยวกับความขยัน หมั่นเพียร ความอดสาหะเป็นที่ตั้ง มักพึ่งตนเองก่อนเสมอ สอดคล้องกับส่วนที่เป็น เครื่องปั้นดินเผาที่พบในพิชญโลกซึ่งจำนวนมากได้แก่ เครื่องเก็บกักและถนอมอาหาร เป็น หลักฐานที่แสดงถึงค่านิยมในการใช้งานเพื่อการเก็บถนอมอาหารที่มีอยู่มากมายตามฤดูกาล เพื่อเก็บไว้บริโภคยามจำเป็น และเพื่อทำให้เกิดอาหารชนิดใหม่ เช่น กะปิ น้ำปลา ปลาร้า หมูแฮม ผักดอง ฯลฯ และเป็นภาชนะสำคัญในการเก็บรักษาเกลือซึ่งเกี่ยวกับครัวเรือน เครื่องปั้นดินเผาในส่วนที่เป็นภาชนะเก็บกักและถนอมอาหารนี้เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนถึง การพึ่งตนเอง มีความเกี่ยวข้องกับปากท้องของชาวไทยในอดีตอีกด้วย

การเก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาที่พบในแหล่งสะสม และพิพิธภัณฑ์ใน เมืองพิชญโลกนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางด้านคติชนวิทยา ทำให้ทราบถึงภาพรวมเกี่ยวกับ บรรพบุรุษทางด้านความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตแห่งการพึ่งพาตนเอง ความเป็นอยู่ที่รู้คุณค่าของสรรพชีวิต และการพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึง ศักยภาพที่มี

ความสามารถของชาวไทยในอดีต มีภูมิปัญญา มีความศรัทธาและที่พึ่งทางใจคือศาสนา หลักฐานแห่งเครื่องปั้นดินเผานี้มีคุณค่า เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นมุมมองต่อการใช้ชีวิต เกี่ยวกับความเข้าใจและการมองโลกของชาวไทยในอดีต

แหล่ง สะสม	พระราชวัง จันทร์	พิพิธภัณฑ พุทธชินราช	วัดราช บูรณะ	สำนักศิลปะ และ วัฒนธรรมฯ	หอสมุด เทศบาล นครพิษณุโลก	พิพิธภัณฑ พื้นบ้านจำ ทวี
ตัวอย่างที่ 1	 เตาเชิงกราน	 หม้อดิน	 หม้อนึ่งข้าว เหนียว	 หม้อดินลาย เสือทาบ	 หม้อดินลาย เสือทาบ	 หม้อยา
ตัวอย่างที่ 2	 รังผึ้งนึ่งข้าว เหนียว	 กระปุก	 หม้อดิน ปากกว้าง	 หม้อดินลาย เสือทาบ	 ครก	 เตาดินและ หม้อดิน

ตารางแสดงตัวอย่างเครื่องปั้นดินเผาที่เก็บรวบรวมได้จากแหล่งสะสมที่เป็นกรณีศึกษา

(ภาพถ่ายโดย ณริศรา พุกษะวัน)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งสะสมอำเภอเมืองพิษณุโลก จำนวน 6 แห่ง ทั้งหมด 2,008 ชิ้น พบว่าเครื่องปั้นดินเผามีหน้าที่ใช้สอยที่หลากหลาย จำแนกออกได้เป็น 10 กลุ่ม โดยเครื่องปั้นดินเผาแต่ละกลุ่ม มีบทบาทหน้าที่สำคัญในสังคมและวัฒนธรรมไทย 4 ประการ ได้แก่

- 1) เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน
- 2) เป็นสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน
- 3) เป็นพาหะวัตถุที่เชื่อมโยงมนุษย์กับมิติเหนือโลก
- 4) เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชนรุ่นหลังได้ศึกษาสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทยในอดีต

ทั้งนี้ เครื่องปั้นดินเผาแต่ละชิ้น อาจแสดงบทบาทหน้าที่มากกว่า 1 ประการ ซึ่งหน้าที่แต่ละหน้าที่นั้นก็แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนสมัยก่อนและเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษา ด้านสังคมวัฒนธรรมสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาตามหน้าที่การใช้สอย พบว่า เครื่องปั้นดินเผาสามารถสนองความต้องการของมนุษย์ โดยมีรูปทรงและลักษณะที่สอดคล้องกับการใช้งาน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการใช้สอย จึงมีลักษณะทางศิลปะที่สอดคล้องกับการใช้งาน และ การศึกษาบทบาทหน้าที่ในมุมมองทางคติชนวิทยา พบว่า เครื่องปั้นดินเผาทั้งหมดนี้เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตมนุษย์ โดยการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาช่วยให้มองเห็นภาพของเครื่องปั้นดินเผาโบราณได้ชัดเจนขึ้นตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม เครื่องปั้นดินเผาไม่ได้เป็นเพียงวัตถุโบราณ แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของสารสาระเชิงประจักษ์ที่นำพาเรื่องราวในอดีตกาลมาปรากฏในการรับรู้ของคนปัจจุบัน เครื่องปั้นดินเผาจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติสืบไป

- ซอร์, จอห์น (ซี.). (2531). **เครื่องปั้นดินเผาไทย**. สมพร วาร์นาโด, เอมอร ตรูวิเชียร และ อนุญชัย ชงไชย, ผู้แปล ใน เอกสารวิชาการชุดเครื่องปั้นดินเผาลำดับที่ 1 โครงการ ศึกษาเครื่องปั้นดินเผา. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บริษัท นอร์ทเทิร์นชั่น จำกัด. (2549). **รายงานการดำเนินงานทางโบราณคดีโบราณสถาน พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก โครงการขุดแต่งทางโบราณคดีพระราชวัง จันทน์ ปีงบประมาณ 2548 เสนอสำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย กรมศิลปากร. สุโขทัย : สำนักงานศิลปากรที่ 6.**
- ยุพร แสงทักษิณ และ ประอรรัตน์ ตั้งกิตติภากรณ์, บรรณาธิการ. (2545). **ไทยศึกษา โครงการ บริหารวิชาบูรณาการหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.**
- ศิราพร ณ ถลาง. (2557). **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทาน พื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สุจิตต์ วงศ์เทศ, บรรณาธิการ. (2550). **เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบกับการพัฒนาการ ทางเศรษฐกิจและสังคมของสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน.**
- สุเปีย ทาปทา. (2552, มกราคม – มิถุนายน). **ไท : วิถีคิด วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป. วัฒนธรรมศิลปสาร. 4(1) : หน้า 1-30.**
- สุรพิชญ์ พลาพล. (2543). **การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาวัดตาปะขาว หาย อำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (อุตสาหกรรมศึกษา). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.**
- อนุমানราชชน, พระยา. (2531). **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.**